
IV. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

УДК 378.1(477.53)

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ТОВАРОЗНАВСТВА

Д. І. Козьмич, кандидат технічних наук

В історії споживчої кооперації України і колишнього Радянського Союзу історія кафедри посідає вагомe місце як історія становлення та розвитку кооперативної освіти.

Історія теперішньої кафедри «Товарознавство та експертиза в митній справі» Полтавського університету споживчої кооперації України (ПУСКУ) посідає значне місце у становленні та розвитку науково-педагогічної школи з підготовки висококваліфікованих фахівців за напрямом «Торгівля».

Історія кафедри невід’ємно пов’язана з історією становлення та розвитку університету, бо була для нього первинним джерелом, базою для створення нинішніх досягнень товарознавчого факультету й університету в цілому.

Історія кафедри і споживчої кооперації України пройшли однією паралеллю через 40 років з моменту її створення до сьогодні, кожний етап якої, пов’язаний з головними етапами: створення, становлення та розвитку.

Витоки (1961–1970 рр.)

Передумовою створення кафедри стали об’єктивні умови, що склалися у системі споживчої кооперації, у складі якої на початку 70-х рр. функціонувало 25 обласних спілок споживчих товариств; 479 районних споживчих спілок і товариств; 1258 сільських

споживчих товариств; 190 міськкоопторгів; 417 госпрозрахункових роздрібних об’єднань; 81,5 тис. роздрібних підприємств.

Гуртовою торгівлею на той час займалось 404 районних і міжрайонних торгових баз [1].

На той час у системі споживчої кооперації в окремих областях України на 1 тис. працюючих припадало 10–13 фахівців з вищою освітою [1]. Особливо це стосувалося східних та південних областей України, територіально віддалених від єдиного вищого кооперативного навчального закладу – Львівського торговельно-економічного інституту (ЛТЕІ), у якому здійснювалася цілеспрямована підготовка спеціалістів з вищою освітою. Фахівців середньої ланки управління для системи споживчої кооперації України на той час готували 19 кооперативних технікумів.

За наявності на той час існуючої розвинутої матеріально-технічної бази та значних зростань обсягів діяльності системи споживчої кооперації, та її основної галузі «Торгівля» виникла об’єктивна необхідність суттєвого зростання та покращення якісного складу кадрів – фахівців з вищою освітою.

Поповнення і оновлення кадрового складу системи споживчої кооперації фахівцями вищої кваліфікації у східних і південних регіонах України здійснювалося зусиллями керівників усіх рівнів управління системою: від республіканських до місцевих.

Головним засобом для реалізації ідеї було обрано стратегію розвитку кооперативної освіти через відкриття нових училищ, технікумів, навчально-консультативних пунктів ЛТЕІ його факультетів і філіалів у різних містах України та створення у перспективі нового вищого навчального закладу.

Для створення системи кооперативної освіти багато зусиль прикладено усіма учасниками процесу, серед яких родоначальниками були ректор ЛТЕІ проф. *Сіденко Семен Григорович*, Голова правління Укоопспілки *Колеснік Феодосій Дмитрович*, Голова Правління Полтавської облспоживспілки – *Кліменко Микола Іванович* та його першопрохідці – викладачі-науковці ЛТЕІ.

Полтавський НКП (1961–1968 рр.)

1961 р. Рішеннями Правління Укоопспілки, ректорату ЛТЕІ, голів обласних спілок, при кооперативному технікумі у місті Полтава відкритий НКП, (завідувач – *Маслова Анастасія Дмитрівна*).

У НКП здійснювалася підготовка за заочною формою навчання за спеціальностями: «Товарознавство промислових товарів», «Товарознавство продовольчих товарів», «Економіка торгівлі» та «Бухгалтерський облік».

1967 р. У листопаді Правлінням Полтавської облспоживспілки прийнято постанову «Про створення матеріальної бази для Полтавського факультету ЛТЕІ». Першим заходом з виконання постанови було будівництво прибудови до корпусу діючого кооперативного технікуму по вулиці Котляревського.

Полтавський факультет ЛТЕІ (1968–1970 рр.).

1968 р. 16 серпня прийнята постанова Правління Центроспілки СРСР про відкриття

з 1 серпня 1968 р. на базі Полтавського НКП факультету ЛТЕІ, відповідно до наказу ректорату ЛТЕІ 1 серпня НКП реорганізовано у Полтавський факультет ЛТЕІ з організацією освітньої діяльності за денною та заочною формами навчання (декан факультету доцент *Маслова А. Д.*)

Для організації роботи факультету за стаціонарною формою навчання ректоратом ЛТЕІ заступником декана було призначено доцента кафедри промислових товарів ЛТЕІ – *Діанича Михайла Михайловича*, який до цього часу працював деканом товарознавчого та заочного факультетів у ЛТЕІ і мав значний практичний досвід з організації навчального процесу.

Для викладання товарознавчих дисциплін на економічних і товарознавчих спеціальностях та організації робіт зі створення майбутньої кафедри були залучені викладачі ЛТЕІ та Полтавського НКП, які вже працювали на Полтавському факультеті ЛТЕІ.

З ЛТЕІ: (кафедра «Товарознавство промислових товарів» – старші викладачі *Діанич Ольга Григорівна* (з 1968 р.), *Ходикін Олександр Павлович* (з 1968 р.), *Козьмич Дмитро Іванович* (з 1969 р.); (кафедра «Товарознавство продовольчих товарів» – *Рибіцька Ганна Іванівна*, *Могилко Іван Павлович* (1969 р.).

З НКП – асистенти *Молебна Лідія Іванівна*, *Ізотова Наталія Володимирівна*.

1969 р. 3 вересня вперше в СРСР у Полтавському факультеті ЛТЕІ почалася підготовка фахівців з нової спеціальності 1717 – «Економіка і організація заготівель продукції сільського господарства».

Становлення (1970–1976 рр.)

Філіал ЛТЕІ. Кафедра «Товарознавства»

1970 р. 8 травня прийнята постанова Правління Центроспілки СРСР про реорганізацію з 1 червня 1970 р. Полтавського факультету у філіал ЛТЕІ.

З відкриттям філіалу наказом Управління навчальних закладів Центроспілки відкрито ряд кафедр, у тому числі кафедру «Товарознавства».

Кадровий склад кафедри

№ з/п	ПІБ	Посада
1	Діанич М. М.	завкафедри, к.т.н., доцент
2	Юрко В. С.	к.с/г.н., доцент
3	Діанич О. Г.	ст. викладач
4	Ходикін О. П.	ст. викладач
5	Козьмич Д. І.	ст. викладач
6	Паращук Р. М.	к.б.н., доцент
7	Могилко І. П.	ст. викладач
8	Молебна Л. І.	асистент
9	Лебединський Б. М.	к.х.н., доцент
10	Буєвич Н. О.	ст. викладач
11	Рибіцька Г. С.	асистент
12	Ізотова Н. В.	асистент
13	Чайка Н. Т.	ст. лаборант, асистент
14	Горелова Т. М.	завкабінетом
15	Твердохліб В. О.	ст. лаборант

Навчальна робота. Кафедрою здійснювалося викладання товарознавчих дисциплін для економічних і товарознавчих спеціальностей і загальноосвітні дисципліни – «Хімія», «Мікробіологія» для товарознавчих спеціальностей і спеціальності «Економіка заготівель».

Для економічних спеціальностей викладалась дисципліна «Основи товарознавства».

Для товарознавчих спеціальностей на заочному відділенні викладався цикл товарознавчих дисциплін: «Товарознавство господарських товарів», «Товарознавство текстильних товарів», «Товарознавство швейних і трикотажних товарів», «Товарознавство взуттєвих та хутряних товарів», «Товарознавство культурно-побутових товарів».

Перші роки створення та функціонування кафедри відзначались надзвичайно складними умовами організації навчального процесу. Не вистачало підручників, методичного забезпечення, товарних зразків, наочних приладів і лабораторного обладнання.

Організаційно-методична робота. Для здійснення навчальної діяльності колективом кафедри проводилася значна робота зі створення матеріально-технічної бази та підготовки навчально-методичного забезпечення.

У корпусі-прибудові створені перші кабінети «Продовольчих товарів», «Промислових товарів».

Для проведення занять зусиллями кожного члена кафедри готувалося дидактичне та лабораторне забезпечення, здійснювалася розробка навчально-методичних матеріалів для проведення практичних і лабораторних занять.

По всіх групах промислових і продовольчих товарів готувалося унаочнення, закуплялось необхідне навчальне приладдя (мікроскопи, ваги, ножиці, штативи тощо), готувалися альбоми зразків товарів, підбиралися і комплектувалися товарні зразки та інші роботи, пов'язані з укомплектування кабінетів.

Філіал ЛТЕІ. Кафедра «Товарознавства промислових товарів» (1971–1974 рр.)

1971 р. У червні кафедра «Товарознавства» розділена на дві випускові: «Товарознавство промислових товарів» (завідувач – доц. *Діанич М. М.*) і «Товарознавство сільськогосподарської продукції та сировини» (завідувач – доц. *Юрко Віктор Степанович*).

Перед колективом кафедри «Товарознавство промислових товарів» були поставлені основні завдання:

- підготовка до відкриття денної форми навчання зі спеціальності 1732 «Товарознавство промислових товарів»;
- підготовка до акредитації Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР і отримання ліцензії на право освітньої діяльності;
- підготовка матеріально-технічної бази та методичного забезпечення для проведення навчального процесу за денною формою навчання;
- поповнення кадрового складу висококваліфікованими викладачами з науковими ступенями і науковими званнями.

Кадрова політика. Для становлення і перспективного розвитку кафедри за підтримкою ректорату ПКІ розпочалося цілеспрямоване формування професорсько-викладацького складу. До роботи на кафедрі були запрошені висококваліфіковані викладачі з провідних вищих навчальних закладів України і Росії: випускник аспірантури ЛТЕІ *Бичков Михайло Михайлович* (1971 р.); випускники аспірантури Московського кооперативного інституту (МКІ): старший викладач *Дудла Ірраїда Олек-*

сандрівна (1973), старший викладач *Міхєєва Катерина Миколаївна* (1974 р.); викладачі ЛТЕІ: к.т.н., доцент *Приходько Раїса Григорівна*, старший викладач *Приходько Микола Васильович* (1974 р.).

Формування кадрового складу кафедри було пов'язано з чималими складностями, бо потребувало в першу чергу заохочення професіоналів до роботи в новому місці проживання. Керівництвом інституту були створені всі необхідні умови для творчої діяльності нових викладачів, які, в свою чергу, почали віддано працювати на благо факультету.

Наукова робота. На кафедрі створений молодий за віком, високопродуктивний творчий колектив викладачів-науковців, які пройшли підготовку у різних наукових школах вищих навчальних закладів Центроспілки і свій досвід направили на розвиток кафедри.

На кафедрі започаткована наукова школа в галузі товарознавства промислових товарів і сировини легкої промисловості за напрямками:

- розробка наукових засад формування асортименту, споживних властивостей і рівня якості текстильних матеріалів із використанням хімічних волокон;
- розробка нових і вдосконалення існуючих методів оцінювання зносостійкості, біостійкості й екологічної безпеки текстильних матеріалів і виробів;
- удосконалення і створення методик оптимізації асортименту і підвищення якості текстильних матеріалів одягового призначення.

Виконувалися наукові бюджетні та госпрозрахункові теми на замовлення Полтавської та Львівської трикотажних фабрик, Московського та Херсонського бавовняних комбінатів, Дарницького комбінату штучних волокон.

Для виконання тем налагоджувалися зв'язки з профільними кафедрами ЛТЕІ, МКІ, Московського текстильного інституту, Київського технологічного інституту легкої промисловості.

Молоді та завзяті викладачі активно займалися підготовкою і захистом дисертацій на отримання наукових ступенів і вчених звань та підвищенням свого професійного рівня.

Почався період завершення роботи над кан-

дидатськими дисертаціями на здобуття вченого ступеня кандидата технічних наук та їх захист: випускниками аспірантури ЛТЕІ та МКІ, як *Ходикін О. П.*, *Козьмич Д. І.*, *Дудла І. О.*, *Міхєєва К. М.*, *Приходько Р. Г.*, *Діанич О. Г.*

За результатами наукових досліджень і практичних розробок науковці – викладачі кафедри – готували до друку монографії, книги та багаточисельні наукові статті у фахових виданнях.

Наукова школа кафедри, започаткована *Діаничем М. М.* затвердилася для подальшого перспективного розвитку.

Виховна робота. Дирекцією філії приділяється велика увага важливій складовій компоненті навчального процесу – виховній роботі зі студентами. На факультеті створювалася школа «кураторства» академічними групами і творчими колективами. Викладачі і співробітники організовували роботу студентських трудових загонів на будівництві основного корпусу майбутнього інституту та на сільськогосподарських роботах області.

Філія ЛТЕІ. Товарознавчий факультет

Становлення кафедри «Товарознавства промислових товарів» стало базисом для створення та подальшого розвитку товарознавчого факультету.

1972 р. 31 вересня офіційно відкрито товарознавчий факультет Полтавської філії ЛТЕІ (декан – к.т.н., доцент *Боряєв В. Є.*, заступник декана – к.т.н., старший викладач – *Козьмич Д. І.*), який до цього часу вже мав достатній досвід адміністративної роботи на посаді заступника декана економічного факультету з 1970 р.

Науковими інтересами керівників факультету були асортимент і якість товарів, їх конкурентна спроможність на ринку виробництва та продажу. Товарознавці за фахом і науковою підготовкою, вони стали провідниками становлення та розвитку факультету з підготовки фахівців з товарознавства та заготівлі продукції сільського господарства.

На факультеті здійснено перший набір студентів на денну та заочну форми навчання за спеціальностями: 1732 – «Товарознавство і організація торгівлі промисловими товарами»

та 1729 – «Товарознавство і організація заготівлі сільськогосподарської продукції» (по 75 на кожен форму і спеціальність). У складі факультету проведена зміна назв кафедр відповідно до спеціальностей.

1973 р. Для кафедри «Товарознавства промислових товарів» рік особливої напруженої підготовки до першої атестації Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР. Головним завданням колективу стало виконання усіх завдань у стислий період і з найвищою якістю.

Кафедра отримала відповідні площі в основному навчальному корпусі інституту згідно з проектом будівництва, після чого почалося оснащення спеціальних кабінетів і лабораторій навчальним і науковим обладнанням.

На кафедрі були створені кабінети: «Текстильних товарів», «Господарчих товарів», «Культурно-побутових товарів», «Взуттєвих товарів»; лабораторії: «Фізико-механічних досліджень», «Фізико-хімічних досліджень», «Науково-дослідна аспірантів і викладачів».

Проведена значна робота з закупівлі й оснащення кабінетів товарними зразками, нормативно-технічними документами та розробці навчально-методичного забезпечення навчального процесу.

Навчальна робота. Для відкриття денної форми навчання використовувалися діючі на той час типові навчальні плани спеціальності 1732 «Товарознавство і організація торгівлі промисловими товарами» з терміном навчання 4 роки з присвоєнням кваліфікації «товарознавець вищої кваліфікації».

Навчальними планами передбачалася спеціалізація за товарними групами: «Товарознавство одягових і взуттєвих товарів», «Товарознавство побутових і господарчих товарів». Студенти вивчали загальний курс товарознавства обсягом 270 годин і спеціальні курси обсягом 640 годин. Тижневе навантаження студентів з вивчення товарознавчих дисциплін становило 7–8 годин протягом п'яти семестрів (у середньому загальний час вивчення дисциплін – 1275 годин) з складанням у кожному семестрі заліку й екзамену. Навчальними планами передбачалося також виконання студентами курсових і дипломних робіт за спеціалізаціями.

Для формування висококваліфікованих спеціалістів крім циклу спеціальних дисциплін, навчальними планами передбачалося вивчення товарознавцями профільюючих дисциплін: «Організація і техніка торгівлі» – 230 годин, «Технічне обладнання підприємств торгівлі» – 108 год. Таким чином, загальний обсяг циклу товарознавчих дисциплін становив – 1613 годин.

Значна увага приділялася вивченню циклу економічних дисциплін: «Економіка торгівлі», «Бухгалтерський облік», «Аналіз господарської діяльності», «Кооперативне право», «Управління кооперативним господарством», «Фінанси і кредит» тощо.

Структура навчального плану й обсяги дисциплін забезпечували необхідну підготовку майбутніх фахівців для успішного виконання їх функціональних обов'язків у практичній діяльності: вивчення потреб споживачів і попиту на товари; укладання договорів (угод) на поставку товарів; розподілення товарних ресурсів; здійснення контролю за поставками товарів від виробників; розподілення і постачання товарів гуртовими міжрайонними базами споживчим товариствам і роздрібним торговельним підприємствам; проведення контролю та оцінки якості товарів; формування оптимального асортименту товарів у роздрібній торгівлі; контроль товарних запасів і визначення їх відхилення від нормативів; аналіз виконання плану товарообігу підприємствами.

1974 р. У травні колектив успішно пройшов атестацію Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР. Кафедра і студенти факультету підтвердили високий рівень організації освітньої діяльності та якості знань, необхідних для успішної роботи в організаціях і підприємствах споживчої кооперації, що стало передумовою прискорення терміну відкриття окремого вищого навчального закладу.

4 червня Радою Міністрів (СРСР) прийнято Постанову «Про організацію у м. Полтава кооперативного інституту Центроспілки–Полтавського кооперативного інституту (ПКІ)».

На керівні посади призначено: ректором *Діаніча М. М.*, проректором з навчальної ро-

боти *Плахотіна В. Я.*, проректором з наукової – к.е.н., доцент *Лебедева М. М.*

1975 р. У серпні проведено реорганізацію товарознавчого факультету – виокремлено з нього заготівельний факультет. Деканом товарознавчого факультету було призначено *Козьмича Д. І.*, а заготівельного – *Боряєва В. Є.*

Колектив кафедри поповнився викладачами: *Сухолотюк Інна Сидорівна* (переведена з ЛТЕІ у 1975 р.) та *Поліщук Лариса Володимирівна* (переведена з Київського торгово-економічного інституту 1975 р.).

Колектив товарознавчого факультету по праву завоював і завжди підтримував високий рейтинг серед вищих навчальних закладів СРСР, про що свідчать факти проведення на базі факультету засідань Навчально-методичного об'єднання з товарознавства вищих навчальних закладів СРСР (1978 р.)

1976 р. Відбувся перший випуск фахівців товарознавців денної форми навчання. Всі випускники (100 %) були розподілені на роботу в систему кооперативних організацій і підприємств торгівлі. Географія розподілення охоплювала всю територію колишнього СРСР.

Після направлення на роботу випускники протягом перших трьох років обов'язково проходили стажування. Випускові кафедри проводили контроль за процесом стажування, підтримували зв'язки з випускниками, отримували й аналізували відгуки з організацій і підприємств про адаптацію випускників, виконання ними посадових функцій. На основі результатів аналізу формувалися рекомендації для покращення змісту та структури навчальних планів.

Такий зміст начального плану надавав кожному випускнику можливість набути повний спектр знань, умінь і навичок для здійснення діяльності за фахом і в перспективі зайняти керівну посаду чи працювати у науково-педагогічній сфері, про що і свідчать досягнення більшості випускників:

- *Каленський В. В.* – к.е.н., голова Правління Псковської облспоживспілки РФ;
- *Мащенко В. П.* – к.е.н., заступник голови Правління Чернігівської облспоживспілки;
- *Косяк Н. А.* – заступник голови Правління Тверської облспоживспілки (нині віце-

губернатор Тверської губернії РФ);

- *Омельченко (Стрижун) Н. В.* – к.т.н., професор кафедри «Товарознавство та експертизи» ПУСКУ.

Розвиток (1976–1990 рр.)

Від ПКІ до ПУСКУ (1976–1990 рр.)

У цій статті описати всі події, які у цей період відбувалися в історії кафедри, неможливо, але необхідно зупинитися на тих, які вплинули на перетворення Полтавського кооперативного інституту в один з найкращих університетів України.

Після першого випуску (1976 р.) для кафедри розпочався новий етап – активного розвитку, базисом для якого стали ті умови, які вже були створенні зусиллями всього колективу кафедри та факультету в цілому.

Цей етап був періодом розвитку товарознавчої науки і товарознавчих спеціальностей шляхом динамічних структурних змін в організації освітньої діяльності, закладення нових традицій і розвитку вже сталих.

Головною ознакою етапу є надзвичайне напруження, пов'язане з основними процесами.

Кадрова політика. Розпочато нову традицію залучення власних випускників до роботи в інституті. Крім досвідченого викладача-науковця Новосибірського інституту Радянської торгівлі (НІРТ) доцента *Байдакової Людмили Іванівни* (1978 р.), на кафедрі розпочинають працювати її випускники: *Миголь Тетяна Миколаївна* (1977 р.), *Сусліна Ірина Валентинівна* (1977 р.), *Котенко Антоніна Ігнатівна*, *Калашник Олена Володимирівна* (1989 р.).

Навчальна робота. Характерною ознакою цього періоду став пошук нових підходів до формування змісту навчальних планів і спеціалізацій, які відповідно до вимог часу за цей період декілька разів оновлювалися.

1976 р. Назва кафедри «Товарознавство промислових товарів» змінилася на нову – «Кафедра непродовольчих товарів».

Введені нові навчальні дисципліни, нові види практик і їх тривалість, внесені зміни щодо обсягів окремих дисциплін.

Одним із досягнень кафедри у цей пері-

од було впровадження багатоступеневої вищої товарознавчої освіти. За погодженням з Укоопспілкою вперше в Україні на спеціальність «Товарознавство і організація торгівлі непродовольчими товарами» було здійснено набір випускників кооперативних технікумів для навчання за скороченою формою навчання терміном три роки. Випускники технікумів на час вступу до інституту вже мали кваліфікацію – «молодший спеціаліст», і які за скороченим терміном навчання могли отримати вищу освіту за освітнім рівнем «спеціаліст» і кваліфікацію «товарознавець-комерсант».

Випусковою кафедрою та навчально-методичною групою зі спеціальності проведена велика організаційно-методична робота з розробки інтегрованих навчальних планів та методичного забезпечення навчальних занять.

1984 р. Здійснено перший випуск фахівців за скороченою формою навчання у кількості 50 осіб.

Досвід підготовки фахівців за скороченим терміном навчання з часом був використаний (1997 р.) для розробки інтегрованих навчальних планів, їх узгодження з навчальними планами освітньо-кваліфікаційних рівнів: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» і створення при університеті навчального комплексу «Освіта».

1987 р. Відповідно до наказу Міністерства освіти СРСР № 790 від 17.11.1987 р. здійснено зміну назви спеціальності: 17.32 «Товарознавство і організація торгівлі промисловими товарами» на 28.10 «Товарознавство непродовольчих товарів».

Для спеціальності 28.10 введено нові спеціалізації:

28.10.01 «Товарознавство і організація оптової кооперативної торгівлі»;

28.10.02 «Товарознавство і організація роздрібно-кооперативної торгівлі»;

28.10.03 «Ринки непродовольчих товарів»;

28.10.04 «Стандартизація і управління якістю непродовольчих товарів»;

28.10.05 «Організація рекламної справи»;

28.10.09 «Експортно-імпорتنі поставки»;

28.10.10 «Товарознавство і організація торгівлі технічно-складними і будівельними товарами».

Змінено назву кваліфікації спеціальності на нову – «товарознавець-інженер», через те, що у навчальні плани введено цикл інженерних дисциплін, посилена економічна підготовка, збільшена кількість дисциплін у навчальному плані, суттєво зменшені обсяги окремих загальноосвітніх дисциплін «Хімія», «Фізика».

Особливістю цього періоду стало впровадження нових педагогічних технологій: індивідуалізація навчання студентів, безперервна практична підготовка, впровадження системи ділових ігор, тестування, використання електронної техніки та створення перших комп'ютерних класів для навчальної і самостійної роботи студентів.

Рейтинг кафедри і факультету значно зростає протягом усього періоду до об'єктивних змін, що відбулись у нашій державі. На факультет почали вступати з великим задоволенням, про що свідчать дані конкурсів – від 10 до 17 осіб на одне місце. З часом на факультет почали вступати вже діти його випускників, які на той час уже посідали провідні посади у системі Центроспілки та її регіональних структурах.

За період 1972–1990 рр. для роботи у системі споживчої кооперації та у інших галузях народного господарства кафедрою тільки на денному відділенні підготовлено понад 1900 фахівців, які своєю професійною діяльністю сприяли становленню та розвитку організації споживчої кооперації, зростанню їх економічних показників. Їх охоче запрошували на роботу на керівні посади у різні галузі народного господарства. Вони розподілялися на роботу як в організації та підприємства системи споживчої кооперації так і в інші структури: (Міністерство торгівлі, відділи постачання інших міністерств (ОРСи, УРСи), заклади освіти (училища, технікуми, інститути)).

Більшість з них досягли високих професійних щаблів на різних посадах.

Працівники кооперативної освіти

Лупенко (Сіроштан) М. В. (1978 р.) – к.т.н, д.е.н, професор, працювала ректором Московського університету споживчої кооперації РФ;

Федулова Л. Г. (1979 р.) – к.т.н, д.е.н, професор, працює завідувачем кафедри «Управ-

ління» Міжрегіональної академії управління персоналом (м. Київ).

Випускники, які після закінчення аспірантури працюють викладачами-науковцями у різних вищих навчальних закладах:

- ПКІ (ПУСКУ): доцент *Хурса М. М.* (1981 р.), *Тягунова (Блискун) Н. М.* (1984 р.), к.е.н., професор, декан товарознавчо-комерційного факультету ПУСКУ з березня 2002 р.; доц. *Місюкевич В. І.* (1987 р.), доц. *Лісіца (Матієнко) В. В.* (1998 р.).

- Белгородський університет споживчої кооперації РФ: доцент *Снітко О. П.*, доцент *Диванова Н. І.*

Викладачами-методистами, викладачами вищої та першої категорії у навчальних закладах 1–3 рівнів акредитації працюють: *Зінченко Г. Д.* (м. Суми), *Слуцька Л. І.* (м. Суми), *Чепурна Н. А.* (м. Черкаси), *Бутенко О. О.* (м. Ташкент), *Кольчик Л. П.* (м. Перм) і багато інших.

Працівники системи споживчої кооперації

Бугрій М. М. (1979 р.) – директор Нікопольської міжрайонної торгової бази, начальник управління споживчих ринків Полтавської держадміністрації.

Поєздник О. Г. (1984 р.) – директор оптової бази Курської облспоживспілки РФ, віце-мер м. Новоросійськ РФ.

На посадах голів Правлінь обласних спілок працювали: *Бойко І. К.*, *В'юницький В. Я.* (м. Полтава), *Мотузний М. М.* (м. Суми), *Боїн В. О.* (м. Черкаси), *Шапар Н. Я.* (м. Дніпропетровськ) та ін.

Головами Правлінь районних спілок працювали: *Сімоненко Н. В.* (нині Генеральний директор відкритого акціонерного товариства «Курськглавнаб», м. Курськ РФ).

Горілей О. М., *Бурлака Р. І.*, *Ткалич О. П.*, *Нагога В. П.*, *Перцевий О. П.*, *Твердохліб Л. Г.*, *Гайдай Т. А.* та багато інших.

Директорами міжрайонних оптових баз працювали: *Убийвовк В. Г.* (м. Пологи, Запорізька обл.), *Дворядкін М. І.* (м. Гребінка, Полтавська обл.), *Гуляєв С. П.* (м. Н. Волочок, Тверська обл., РФ), *Корнієнко М. П.* (м. Ниж-

ньовартівськ, Тюменська обл.), *Граб Г. М.* (м. Прилуки, Чернігівська обл.) та багато інших.

Виконавчим директором рейтингу «Золота фортуна» Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології працює *Єдамов М. В.* випускник 1980 р.

Наукова робота. Залучення молодих науковців-викладачів, які з натхненням і перспективним цілеспрямованням почали працювати під керівництвом своїх «Вчителів» створило умови для розбудови наукової школи кафедри.

Після захисту дисертацій на вчені звання кандидатів і докторів наук наукова школа кафедри поповнилася науковцями: доценти *Байдакова Л. І.* та *Дудла І. О.* – захистили докторські дисертації; д.т.н. *Байдакова Л. І.*, доц. *Козьмич Д. І.* – отримали вчене звання професора; *Омельченко Н. В.* і *Сусліна І. В.* – захистили кандидатські дисертації.

Провідною тематикою наукової школи кафедри стало дослідження проблеми біологічної стійкості текстильних матеріалів, впливу природи волокна та виду обробки на розвиток мікроорганізмів, за якою виконано чотири госпрозрахункових тем, які були внесені в плани роботи Наукової ради Академії наук СРСР з біопшкодження.

На базі кафедри проведені засідання: Пленуму Наукової ради СРСР з біопшкоджень (1980 р.) і Всесоюзної наукової школи «Біопшкодження» (1985 р.).

Видані два збірники доповідей і статей, присвячених основним напрямам наукових досліджень в області захисту матеріалів від біопшкоджень.

Інноваційним напрямком роботи наукової школи кафедри було оволодіння викладачами-науковцями новітніх інформаційних технологій. Науковці підвищували кваліфікацію з вивчення сучасного програмно-технічного забезпечення та у співпраці з викладачами кафедри «АСОЕІ» (нині ІОС) розробляли і впроваджували у навчальну та наукову діяльність автоматизовані проекти.

Виховна робота. Особливістю цього етапу стала активізація виховної роботи шляхом залучення студентів до всіх справ, які проводи-

лися на факультеті.

Студенти приймали активну участь у розбудові навчальних корпусів інституту та його гуртожитків, працювали на всіх роботах, пов'язаних з благоустроєм м. Полтава та у студентських загонах на будівничих майданчиках і сільськогосподарських роботах. Вони жили активним студентським життям і ці роки зберігають у своїй пам'яті як одні з кращих у своєму житті.

Випускники у різні куточки колишнього СРСР, навіть у найвіддаленіші від цивілізації регіони, понесли СЛОВО про своїх учителів і наставників, про їх високий професіоналізм, педагогічну майстерність, про ті умови, які були надані кожному студенту для плідного, якісного навчання. Коли у 1980 р. на базі факультету за ініціативи його декана і активній підтримці ректора було вперше створено самодіяльний хор народної пісні «Явір», то у його складі нараховувалося більше 20 викладачів і 100 студентів. Такого натхненного єднання студенти не забули і через 30 років, бо то була вища школа виховання і науки.

Реформування (1990–2009 рр.)

Етап реформування пов'язаний з революційними процесами, що відбувалися і продовжуються в Україні та світовому суспільстві в цілому, якими поступово охоплювалися усі сфери життєдіяльності.

Реформування економіки, її світова глобалізація та інтеграція, практично з перших моментів охопили і систему освіти – державна освіта почала своє входження у європейський освітянський простір, що поставило перед нею перше стратегічне завдання – впровадження стандартизації всіх процесів на європейському рівні.

Перехід державної економіки, у тому числі й системи споживчої кооперації, у ринкові відносини обумовив необхідність вирішення системою освіти другого стратегічного завдання – її комерціалізації, що об'єктивно передбачало перегляд не тільки фінансово-економічних питань, а й суттєвих структурних змін в організації всіх інших процесів їх діяльності.

Революційні процеси у світовій технологіч-

ній сфері поставили свої стратегічні завдання перед освітянами – проведення суттєвих змін у педагогічних технологіях шляхом глибокого і всебічного впровадження інформатизації та комп'ютеризації, напруження всього потенціалу від кожного науковця-освітянина.

Три глобальні задачі-стратегії потребували надзвичайного напруження від кожного освітянина, особливо від тих, хто створював і розбудовував систему. Весь свій потенціал, накопичений за попередній період, необхідно було не просто використовувати а реформувати у визначених напрямках стандартизації, комерціалізації та комп'ютеризації.

У таких умовах робота була і складною і одночасно цікавою.

Поглядом із сьогодення на історію цього етапу визначається, що всі складності подолані, а зацікавленість у новому перспективному розвитку постійно зростає.

З розпадом СРСР кооперативні інститути (ЛТЕІ та ПКІ) передано Центроспілкою СРСР у підпорядкування Укоопспілки.

1991 р. Укоопспілкою була створена науково-методична Рада кооперативних навчальних закладів, до складу якої увійшли провідні науковці кооперативних інститутів, директори технікумів, керівники галузевих управлінь Укоопспілки. Очолив Раду проректор ЛТЕІ професор *Пугачевський Г. Ф.* При Раді були створені науково-методичні секції зі спеціальностей як виробничі органи. Секцію товарознавчих дисциплін очолив декан товарознавчого факультету ЛТЕІ доц. *Кушнір М. К.*

У даний період значна увага приділялася розробці нової кваліфікаційної характеристики фахівця з вищою освітою за спеціальністю «Товарознавство і комерційна діяльність» та розробці концепції удосконалення кооперативної освіти.

Після розпаду СРСР припинило своє функціонування Навчально-методичне об'єднання з торгових спеціальностей і в 1992 р. з метою залучення до активної діяльності провідних фахівців системи вищої освіти у липні Міністерство освіти та науки України створило науково-методичні комісії (НМК) за фахами освітньої діяльності у тому числі й НМК за напрямом «Торгівля».

Головними завданнями НМК було погодження змісту навчальних планів, розробка навчальних програм з нормативного переліку дисциплін, розробка комплексних контрольних завдань для перевірки ефективності освітньої діяльності навчальних закладів, розробка державних освітніх стандартів, розробка планів видання навчальної літератури (підручників і навчальних посібників) і затвердження складу творчих колективів для їх підготовки. Для виконання цих завдань були створені робочі групи НМК із провідних науковців торговельно-економічних навчальних закладів 2–4 рівнів акредитації.

Робочими групами НМК були розроблені Державні стандарти вищої освіти України напряму підготовки 0503 «Торгівля» для кваліфікаційних рівнів «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр»: освітньо-професійні програми (ОПП), освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ), стандарти на засоби діагностики якості вищої освіти.

Членами робочих груп НМК від ПУСКУ були представники кафедри: д.т.н., проф. *Байдакова Л. І.*, к.т.н., проф. *Козьмич Д. І.*, за участю яких розроблено чотири державних стандарти.

Упровадження в навчальний процес державних стандартів, запропонованих секцією з товарознавства, вимагало відповідного методичного забезпечення, підготовки та видання підручників і навчальних посібників.

1998 р. Наказом Міністерства і науки дві спеціальності (28.10 та 27.12) об'єднані в одну – 8.0503.01. За Переліком МОН України спеціальність отримала назву – «Товарознавство і комерційна діяльність», кваліфікація – «Товарознавець-комерсант», термін навчання – 5 років.

Освітня діяльність ВНЗ здійснювалась відповідно до державних стандартів освіти МОН на рівні кваліфікаційних вимог до «бакалавра», «спеціаліста», «магістра» з напряму «Торгівля».

У цьому ж році кафедра отримала ліцензію для підготовки фахівців зі спеціальності 7.05.03.02 «Товарознавство та експертиза в митній справі», яка в даний час має 4-й – найвищий рівень акредитації і з часу відкриття

має найвищий рейтинг серед інших спеціальностей нинішнього університету.

Кадровий склад. Кафедра систематично здійснювала роботу щодо залучення до викладацької діяльності кращих випускників, які відмінно навчалися і мали схильність до наукової роботи. Після 1990 р. кафедру поповнили: *Калашник О. В.*, *Кобищан А. Д.*, *Мороз С. Є.*, *Офіленко Ю. П.*, *Бикова Ю. О.*, *Марченко І. В.*, *Оленко Л. М.*, *Одабац'ян У. М.*, *Гусаченко Л. В.*, *Ровенська А. О.*, *Мартосенко М. Г.*, *Брайло Л. С.*

Колектив кафедри знову розпочинає велику роботу з розробки нового забезпечення освітньої діяльності – повного навчально-методичного комплексу.

Навчальна робота. Зміст основної спеціальної дисципліни «Товарознавство непродовольчих товарів» постійно оновлювався. При викладанні спеціальних дисциплін велика увага приділялася сутності формування потреб у конкурентоспроможному товарі, задоволенні потреб споживачів.

У навчальні плани введені самостійні дисципліни: «Теоретичні основи товарознавства», «Методологія, стандартизація та управління якістю», «Матеріалознавство і технологія виробництва товарів народного споживання».

Виникла необхідність обговорення і включення в навчальні плани таких нових дисциплін: «сертифікація і конкурентоспроможність товарів», «Експертиза непродовольчих товарів», «Товарна номенклатура ЗЕД», «Сенсорний аналіз», «Світовий ринок товарів та послуг», «Мікробіологія, санітарія та гігієна». Крім цього, розроблені й упроваджені в навчальний процес нові спецкурси з товарознавства.

Наукова робота. На цей період стан наукової школи кафедри мав найвищі показники не тільки у межах ПУСКУ, а й серед інших ВНЗ – вітчизняних і зарубіжних.

Провідні науковці кафедри (*Байдакова Л. І.*, *Козьмич Д. І.*, *Дудла І. О.*) залучаються до роботи членами Експертної Ради з економіки та торгівлі Державної акредитаційної комісії та експертної комісії МОН України по ліцензуванню та акредитації ВНЗ:

Науковців кафедри беруть активну участь у

міжнародних конференціях, симпозіумах, присвячених не лише питанням фахового спрямування, а й питанням модернізації структури вищої освіти, підвищенню якості освітніх послуг, реформуванню навчальних програм зі спеціальностей «товарознавчого спрямування».

За ініціативою кафедри у на базі ПУСКУ були проведені міжнародні науково-практичні конференції: 2002 р. – «Товари ХХІ століття», (Полтава); 2004 р. – «Проблеми Європейської та євроатлантичної інтеграції України: освітній вимір», (м. Полтава).

Науковці кафедри підготували й видали підручники для студентів вищих навчальних закладів, затверджені МОН України:

1) Товарознавство текстильних, швейних і трикотажних товарів : підручник / Д. І. Козьмич, Л. В. Поліщук, М. М. Діаніч, В. Є. Сицко. – К. : Вища школа, 1992. – 408 с.

2) Товарознавство непродовольчих товарів : підручник / Л. Г. Войнаш, І. О. Дудла, Д. І. Козьмич, Н. В. Павловська, М. В. Приходько. – К. : НМЦ «Укоопосвіта», 2004. – Ч. 1. – 436 с.

3) Товарознавство непродовольчих товарів : підручник / Л. Г. Войнаш, Л. І. Байдакова, М. М. Діаніч, О. Г. Діаніч, Д. І. Козьмич, В. П. Медведєв, М. В. Приходько. – К. : НМЦ «Укоопосвіта», 2004. – Ч. 2. – 532 с.

Науковці теперішньої кафедри «Товарознавство та 2004 експертиза в митній справі» стали ініціаторами відкриття кафедр в інших ВНЗ України.

Традицію передачі досвіду зі створення та становлення кафедри в інших ВНЗ було започатковано 1978 р., коли к.т.н., професор *Ходикін О. П.* перейшов на роботу до Белгородського кооперативного інституту, де неодноразово очолював кафедру «Товарознавства непродовольчих товарів».

Особливістю цього періоду стало поширення традиції поповнення кадрового складу ВНЗ України та Росії провідними викладачами-науковцями ПКІ (ПУСКУ), які отримали достатній досвід роботи на кафедрі для його передачі іншим. З кафедри до інших ВНЗ України та РФ перейшли:

- 1998 р. – к.т.н., професор Міхеєва К. М. – заступник декана товарознавчого факультету

Ставропольського інституту Московського університету споживчої кооперації;

- 2000 р. – д.т.н., професор Байдакова Л. І. – завідувач кафедри «Товарознавство та експертиза в митній справі» Луцького Державного технічного університету;

- 2002 р. – д.т.н., професор Дудла І. О. – завідувач кафедри «Товарознавство та комерційна діяльність» Чернігівського Державного технологічного університету.

Для забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг ВНЗ і органічного поєднання теоретичної підготовки фахівців при кафедрі створено науково-дослідний центр (НДЦ) «Експертиза» і лабораторію НДЦ «Тест», акредитовану у 2008 р.

Відкриття НДЦ забезпечило можливість студентам проходження практики з експертизи товарів, забезпечення виконання наукових досліджень, проведення експериментальних досліджень магістрами та здобувачами за темами магістерських і дисертаційних робіт.

2006 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2005 р. № 1719 змінено назву напряму «Торгівля» на нову – «Товарознавство і торгівельне підприємництво». Кафедра розпочинає підготовку спеціалістів за новим напрямом, за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями, як «бакалавр» і «магістр» зі спеціальностей: 6.0305.10 – «Товарознавство та комерційна діяльність», 8.0503.10 «Товарознавство та комерційна діяльність» і 8.0305.02 – «Товарознавство та експертиза в митній справі».

Сьогодні кафедра є методичним центром з упровадження європейського досвіду організації освітньої діяльності за міжнародними стандартами.

Після ґрунтовних обговорень на семінарах і конференціях проблем Болонського процесу та входження ВНЗ України до членства хартії університетів Європи викладачі-науковці підтримали впровадження кредитно-модульної системи в організацію навчального процесу й активно включилися в процес оновленого реформування.

Завершена робота над здобуттям наукового ступеня кандидата технічних наук *Оленко Л. М.*

Закінчують роботу над кандидатськими

дисертаціями такі викладачі кафедри, як *Калашник А. Д.*, *Кобищан Г. Д.*

Навчаються в стаціонарній аспірантурі *Мартосенко М. Г.* та *Брайло А. С.* Інші молоді викладачі проводять наукові дослідження і працюють над кандидатськими дисертаціями як здобувачі, навчаються у заочній аспірантурі.

Отже, головною метою дослідження історії кафедри було обрано визначення участі її колективу у становленні та розвитку системи вищої освіти в Україні та значення її наукової школи у створенні умов для підготовки конкурентоспроможних фахівців, готових до роботи в сучасних умовах ринкової економіки.

Розглядаючи весь історичний період і його окремі етапи, слід відзначити, що кожен з них мав своє суттєве значення і відіграв певну роль у становленні та розвитку вищої кооперативної освіти в цілому.

Подібні історичні дослідження повинні бути, бо без минулого не буває майбутнього.

Та, на жаль, об'єктивні і в деяких випадках суб'єктивні умови сьогодення не підтверджують принцип історичного визнання базису.

Аналіз головних показників якості освітньої діяльності в історичному розрізі свідчить про зниження чи втрату деяких з них. Розглянемо два його останніх етапи: розвиток (1976–1990 рр.) та реформування (1990–2009 рр.).

Якісний склад кадрового забезпечення кафедри викладачами-науковцями

З перших років створення кафедри всі зусилля кожного її члена були направлені на розвиток та підвищення якості освітньої діяльності, тобто на перспективу.

За всю історію кафедри пройшло чимало людей, які власними зусиллями, напруженою творчою інтелектуальною роботою створювали, будували її. Але і сьогодні на кафедрі працюють ті, хто починав усе з «нуля», хто передав свій досвід молодому поколінню для її майбуття.

Найвищі показники якісного складу персоналу кафедри зафіксовано у 1987 р., коли під час чергової атестації ПКІ аналізувались такі критерії: якісний склад персоналу кафедри –

90 %, середній вік науковців – 38 років. Сьогодні є реально досягнути ці критерії, але за умови успішного завершення робіт на здобуття наукових ступенів кандидатів наук молодими викладачами кафедри.

Накопичений інтелектуальний потенціал і досвід засновників кафедри не використовується активно, хоча, незважаючи на їх вік, вони могли б ще плідно працювати, а деякі й сьогодні плідно працюють з великою відданістю освітянській справі.

З початку роботи кафедри проводилася стратегія якісної підготовки конкурентоспроможних фахівців для системи споживчої кооперації, що перетворилося у основний принцип науково-педагогічної технології.

Усі роботи з удосконалення навчальних планів завжди спрямовувалися на пошуки нових змістовних і організаційних форм освітнього процесу, які б надавали можливість кожному студенту – майбутньому фахівцю – якісно працювати на своїх робочих місцях. Головним завданням викладача-науковця завжди було і повинно залишатися надання ґрунтовних знань, умінь і навичок з обраної спеціальності.

40-річна історія кафедри виправдала сподівання і надії її засновників і фундаторів. Кафедра стала центром підготовки фахівців товарознавців для системи споживчої кооперації Центральної, Східної, Південної областей України та Автономної республіки Крим і завжди виконувала провідну роль у формуванні еліти нашого суспільства.

Кафедра завжди успішно здійснювала і продовжує перепідготовку викладачів з товарознавчих дисциплін для навчальних закладів 1–3 рівнів акредитації системи споживчої кооперації. Із складу викладачів кафедри сьогодні сформовані колективи кафедр навчальних закладів 1–4 рівнів у різних регіонах України і Росії. Науковці кафедри стали ініціаторами відкриття товарознавчих спеціальностей і кафедр в інших навчальних закладах України і країн СНД – у Белгородському університеті споживчої кооперації, Білоруському торгово-економічному університеті споживчої кооперації (м. Гомель).

У складних умовах ринкових відносин на-

уковці кафедри активно реагують на усі реформи, які відбуваються в економічній і освітній сферах, забезпечуючи навчальну діяльність оновленими навчальними планами, розробкою і введенням Державних стандартів вищої освіти України за напрямом підготовки «Торгівля» та навчальною літературою. За 10 останніх років науковцями кафедри підготовлені й видані 7 підручників і навчальних посібників з грифом Міністерства науки і освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полтавський кооперативний інститут 1967–1993. Історичний нарис. – Полтава, 1993. – 143 с.
2. Тищенко Є. В. Сучасні тенденції реформування системи підготовки товарознавців в Україні // Товари ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Є. В. Тищенко, Н. П. Тихонова. Ч. II. – Полтава. – 143 с.
3. Гелей С. Дьвівська комерційна академія. Нарис історії / С. Гелей. – Львів, вид-во ЛКА, 2008. – 622 с.